

להרחאת עזבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

גליון תרי
ערש"ק פרשת תצא ה'תשע"ז

'ארבע' כנפות ו'שמונה' חוטים

קידושי כסף בין ישראל לקוב"ה

בגדר אכילת פועל בחרם הבעלים

בן סורר - הדרך לפעול על הילדים

כאשר פוגשים יהודי שבגלוי ובחיצוניות נראה במעמד ומצב בלתי-רצוי, דוגמת מצבו של קרח בפשטות הכתובים, יכול משהו לחשוב מה לו וליהודי שמקומו ב"שאל" רחמנא ליצלן? ...!

על זה בא המענה:

"פרשה זו יפה נדרשת", כלומר, יהודי זה שפגש אומר לו "דרשני" - לדרוש ולמצוא את הנקודה הטובה והיפה שבו ("יפה נדרשת").

יש לדעת ולזכור יפה שכל יהודי, באיזה מעמד ומצב שיהי, אפילו מעמד ומצב ד"קרח לגריעותא - ה"ה מתייחס ליעקב, ועד - שהוא "בן ישראל" ("אע"פ שחטא ישראל הוא", "ישראל" דייקא, שם המעלה), ובלשון כ"ק מו"ח אדמו"ר במכתבו: "כל איש ישראל . . מבלי התחשב עם מצבו הפרטי בשמירת וקיום המצוות, לבו תמים עם ה' ותורתו".

ולכן, בכחו וביכולתו "ליקח את עצמו", היינו, לגלות את עצמותו ומהותו, ו"להיות נחלק מתוך העדה . . ואתפלג נחלק משאר העדה", למעליותא, היינו להתעלות לדרגת הקדושה דכהן גדול.

(ש"פ קרח תשמ"ח)

פתח דבר

בעזרי"ת.

לקראת שבת קודש פרשת תצא, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תרי), והוא אוצר בלום בענייני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חבר מערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [ובפרט במדור "חידושי פוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיונות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו על-אתר או בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

◇ ◇ ◇

ויה"ר שנוכח לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונוכח לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

מכון אור החסידות Or Hachasidus
 סניף ארץ הקודש Head Office
 ת.ד. 2033 1469 President St. #BSMT
 כפר חב"ד 6084000 Brooklyn, NY 11213
 03-738-3734 United States
 Likras@likras.org (718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
 הרב מנחם מענדל דרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב מנחם
 טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שווייכה

על כך באה ההוראה מפסח שני: כל זמן שלבנ"י לא הי' אכפת הדבר שאינם יכולים להקריב את הפסח, הי' באמת בלתי אפשרי לעשות זאת. אבל ברגע שהתעוררה אצלם נקודת היהדות "די פינטעלע איד", ובאו במרוצה ובצעקה למשה רבינו "למה נגרע" - היתכן שיהיו שונים מכל עם ישראל שהקריבו קרבן, ואילו הם לא הקריבוהו - זה אשר פתח להם את האפשרות החדשה מן השמים.

וזהו המענה: הקב"ה רוצה שתורה ויהדות יהיו יקרים אצל יהודי, ורוצה לבחון עד כמה אכן יקר לו הדבר. ובשעה שליכו של יהודי מתכווץ, והוא זועק מעומק לבבו לקב"ה "ברצוני לקיים את השולחן ערוך, אבל אינני רואה כל אפשרות לכך מצד טבע העולם בו הנני נמצא! אזי משנה הקב"ה את העולם שמסביבו, ונותן לו את מלוא האפשרות להיות יחד עם כל ישראל, ולהקריב את קרבן הפסח - שבקרבן זה יצאו מעבדות מצרים, וכן הוא גם בכל דור ודור שעל ידי המסירות נפש יוצאים מכל המצרים והגבולים.

(פסח שני תשכ"ה)

כשיעזור את נקודת היהדות שבו יוכל לעזור את הנקודה שבזולתו

גם אם עתה נמצא גם הוא עצמו במדבר, "בארץ צי' ועיף בלי מים", "אין מים אלא תורה", מ"מ, אם יפעל בחוזק ("מיט אַ שטאַרקייט") לעזור את נקודת היהדות שבו, יוכל בדרך ממילא לעזור גם את נקודת היהדות שבזולתו, שהרי כאשר מתעוררת נקודת היהדות, אזי מתבטלים כל הענינים הבלתי רצויים "כהמס דונג מפני אש" (כמ"ש בתניא), וממילא יוכל לפעול על סביבתו, ש"יעשו כולם אגודה אחת לעשות רצונך בלבב שלם".

(אח"ש"פ תשי"ד)

לדרוש ולמצוא את הנקודה הטובה והיפה שבכל יהודי

על הפסוק "ויקח קרח..." כותב רש"י:

ויקח קרח - פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא. ויקח קרח - לקח את עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה לעזור על הכהונה וזהו שתרגם אונקלוס ואתפלג נחלק משאר העדה...

ויש ללמוד מכאן הוראה נפלאה בנוגע לעבודה דהרבצת התורה:

תוכן הענינים

מקרא אני דורש.....ה

ארבע כנפות ושמונה חוטים

בגד בעל חמש כנפות – האם מחוייב בציצית? / איך יתכן ששמונת חוטי הציצית הם כנגד שמונת הימים שיצאו בהם ממצרים, הרי יצאו בשבעה ימים? / ביאור דברי רש"י ברמזי כנפות הציצית, מספר הכנפות, ומספר חוטי הציצית

(נ"פ לקוטי שיחות ח"ח עמ' 94 ואילך)

פנינים... עיונים וביאורים קצרים...ט

זכירה לשם מח' / בין בעלי חיים לממלאין

יינה של תורה.....י

קידושי כסף בין ישראל לקוב"ה

התקשרות אל הבורא ית"ש מחייבת התקדשות מהבלי העולם / קידושי כסף – "לית פולחנא כפולחנא דרחימותא" / אהבת ה' מביאה את הפרישות או הפרישות סייג לאהבה? / "לימות המשיח יהיו נישואין"

(נ"פ לקוטי שיחות ח"ט עמ' 215 ואילך)

פנינים... דרוש ואגדה.....יז

מלחמת היצר – מלחמת הרשות! / מתי אפשר לעבור מקום?

חידושי סוגיות.....טו

בגדר אכילת פועל בכרם הבעלים

יציע ג' אופנים בגדר אכילת פועל, אי הוי כשכר על העבודה שנעשתה או מתנה הנקנית ע"י הטירחא או מתנה לפועל כמו מתנות כהונה וכיו"ב, וידון בנפק"מ לדינא / יסיק דזהו ג' האופנים שמצינו בהילפותא ד"כי תבוא בכרם גו'" בפועל הכתוב מדבר

(נ"פ לקוטי שיחות ח"ד עמ' 129 ואילך)

תורת חיים.....יט

היחס לבן הנוטה מן הדרך

פי' יהיה לאיש בן סוטר (תצא כא, יח)

דרכי החסידות.....כא

אין להתפעל מתחבולות היצר

הוספה - שיחות קודש.....כג

לגלות ה'פינטעלע איד'

לקט דברות קודש אודות 'נקודת היהדות' החבו' בכל איש ישראל, מבלי הבט על מעמדו ומצבו הגשמי והרוחני

לקראת שבת

כה

חיים", שממשיך חיים גם בעוה"ז.

וזוהי הוראה כללית שמוסר נשיא בישראל אודות מאורע שאירע עם אביו בילדותו, כתוצאה מהחינוך שחינכו אביו, ונעשה אח"כ הוראה לדורות:

כל יהודי צריך לדעת שיש עליו "מלך חי וקיים", שהוא המלך בעולם הזה הגשמי והחומרי, ומצד ה"חמלה" שלו, הכניס את נקודת היהדות בכל אחד מישראל בתוכו פנימה, וצוה אותו (והרי ציווי של "מלך חי וקיים" הוא גם נתינת כח) לעמוד ולהתפלל – "דע לפני מי אתה עומד"; אינך נמצא בחלל ריק, בעולם ריק, אלא "יש בעה"ב לבירה זו", "מלך חי וקיים" – באופן שע"י התפלה תתפשט נקודת היהדות בכל מציאותו, ואח"כ תומשך בחלקו בעולם, ועד שגם בעולם שמסביבו יהי' מואר.

(י' שבט תשכ"ז)

כשמגלים את נקודת היהדות - ה' משנה את העולם

ידועה קושיית המפרשים, מכיון שידע הקב"ה מלכתחילה שישנם יהודים כאלו שהם "טמאים לנפש אדם", כך שאינם יכולים להקריב בפסח ראשון, מדוע המתין עד שיבואו בדרישה "למה נגרע גו'" ולא אמר מלכתחילה בצוותו על פסח ראשון, שאותם שאינם יכולים להקריבו במועדו יקריבוהו בפסח שני?

אלא שבסיפור זה טמונה הוראה עמוקה: ישנם השואלים, מכיון שהקב"ה רוצה שבנ"י יקיימו תומ"צ, מדוע עשה שהדבר יהי' כרוך בכל כך הרבה קשיים ונסיונות? ועד כדי כך, שהיצה"ר מראה לאדם כאילו כמעט בלתי אפשרי לשמור תומ"צ כאשר חייב כיהודי כל כך קשים. ורק כאשר מוסר את נפשו על כך, רואה הוא שאכן אפשר לקיים את רצון ה'.

אמירת "מודה אני" היא בתחלת היום - תיכף כשניעור משנתו, לפני קיום איזו מצוה או לימוד התורה (שצריך להיות לאחר אמירת ברכת התורה דוקא), ואפילו לפני נטילת ידים (שו"ע אדה"ז אר"ח ס"א מהר"ב) ס"ו (מהר"ק ס"ה).

ובכן: כל אחד מישראל, אפילו יהודי ששייך רק לאמירת "מודה אני", יהודי של "מודה אני" ("א מודה אני איד"), שבמשך כל שנותיו עד עתה לא היתה לו שייכות לא לתורה ולא למצוות, ועד שאפילו לא נטל ידיו ("ער איז ניט קיין געוואשענער") - יש אצלו "נקודה" ("א פינטעלע"),

ונקודה זו קשורה עם "מלך חי וקיים שהחזרת בי נשמתו": אין הדבר תלוי בו, אם הוא רוצה, יש לו את הנקודה, ואם אינו רוצה, אין לו; אלא הקב"ה - שהוא ה"מלך", בעה"ב על כל העולם - הכניס בו את ה"נקודה",

וזאת - לא כדי שיתייסר ("ער זאל זיך מאטערן") ח"ו, וכסגנון העולם: "קשה להיות יהודי", אלא - "בחמלה": כיון שהקב"ה מרחם עליו [ברחמים רבים, ללא הגבלה, ככל מדותיו של הקב"ה שהן ללא מדידה והגבלה], ורוצה לתת לו כל טוב גם בחיים הגשמיים כפשוטם (שהרי אין ענין יוצא מידי פשוטו, כפי שמבין גם יהודי שעדיין לא נטל ידיו) - הרי הוא נותן לו את ה"נקודה", אע"פ שעדיין לא למד תורה ולא קיים מצוות, ואפילו לא נטל ידיו, כך, שכל כולו אינו שייך לכאורה לטוב וקדושה.

ליקח את ה"נקודה" ולפעול שתתפשט בכל הגוף

וזהו גם המענה לכל אלו שמשלים את עצמם ("רעדן זיך איין") שיש להם קושיות, והקושיות מבלבלות אותם ממילוי שליחותם בעולם, ליקח את ה"נקודה" ולפעול שתתפשט בכל הגוף, ע"י רמ"ח אברים ושס"ה גידים - הנה על זה אומרים להם:

באיזה אופן שיהי - הרי "לא ידח ממנו

מקרא אני דורש

ביאורים ופירושים בפשוטו של מקרא

ארבע כנפות ושמונה חוטים

בגד בעל חמש כנפות - האם מחוייב בציצית? / איך יתכן ששמונת חוטי הציצית הם כנגד שמונת הימים שיצאו בהם ממצרים, הרי יצאו בשבעה ימים? / ביאור דברי רש"י ברמזי כנפות הציצית, מספר הכנפות, ומספר חוטי הציצית

בפרשתנו באה המצוה ד"ארבע כנפות": "גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה" (כב, יב).

ובפירוש רש"י (בסוף פרשת שלח) כתב בענין זה:

"על ארבע כנפות - ולא בעלת שלש ולא בעלת חמש; כנגד ארבע לשונות של גאולה שנאמר במצרים: והוצאתי, והצלת, וגאלתי, ולקחתני".

ונחלקו מפרשי רש"י בכוונתו:

יש מפרשים (גור אריי. משכיל לדוד. ועוד), שהמיעוט "על ארבע - ולא בעלת חמש" לא בא להוציא לגמרי בגד בעל חמש כנפות, שהרי הלכה היא (זבחים יח, ב. מנחות מג, ב. שו"ע אורח חיים סימן י בתחילתו) שבגד זה חייב בציצית; אלא המיעוט הוא "שלא יניח בכולם, אלא רק בארבע הכנפות המרוחקות". וזוהי הכוונה ב"ולא בעלת חמש" - שבגד בעל חמש כנפות אינו חייב בציצית מכא חמש הכנפות, שאז הי' צריך להניח ציצית בכל החמש, אלא הוא חייב בציצית מכא ארבע הכנפות (שבכלל החמש), ולכן צריך להניח ציצית רק בארבע הכנפות המרוחקות זו מזו.

אמנם הרא"ם לומד את המיעוט "ולא בעלת חמש" פשוטו כמשמעו. וכן נקט בצדה לדרך: "לשון 'ולא בעלת חמש' משמע שהיא פטורה לגמרי, ויגיד עליו רעו: 'ולא בעלת שלש' - כלומר: כשם שב"בעלת שלש" ברור שלדעת רש"י אינה חייבת כלל, כך גם "בעלת חמש" פטורה לגמרי.

ואף שלהלכה אינו כן – הרי דרכו של רש"י לפרש את "פשוטו של מקרא", גם כשאין זה מתיישב לפי ההלכה הפסוקה.

[ולהוסיף, שזה שלפי ההלכה "בעלת חמש" חייבת בציצית אינו נלמד מהתיבות "על ארבע כנפות כסותך" עצמן, אלא זהו ריבוי מיוחד הנלמד מסוף הכתוב (שלכאורה מיותר): "אשר תכסה בה" (זבחים ומנחות שם); ובכן, כיון שרש"י בפירושו לא הביא לימוד זה, בודאי כוונתו שבדרך הפשט "בעלת חמש" פטורה לגמרי].

ונראה, שרש"י לשיטתו שמצות ציצית שייכת היא בכ"פ פרט' ליציאת מצרים (וכדלקמן) – ולכן מתאים הדבר שגם בהבגד עצמו רואים את השייכות ליצי"מ, בזה שיש בו בדיוק "ארבע כנפות" כנגד "ארבע לשונות של גאולה".

ב. והנה, רש"י (שם) מפרש שיציאת מצרים נרמזת היא (לא רק בהמספר "ארבע כנפות", אלא) בעצם הענין ד"כנפות" – שהוא כנגד מה שכתוב בנוגע ליציאת מצרים: "ואשא אתכם על כנפי נשרים" (יתרו יט, ד).

ויש לבאר את הצורך בשני הרמזים – מדוע לא די בהרמז שבעצם ענין ה"כנפות" ("על כנפי נשרים"), אלא צריך גם הדיוק ד"ארבע כנפות" (כנגד ארבע לשונות של גאולה) – ובהקדים:

בדברי רש"י מצאנו שהכתוב "ואשא אתכם על כנפי נשרים" נדרש ביחס לכמה שלבים שהיו ביציאת מצרים:

א) התקבצותם של כל בני ישראל המפוזרים במצרים אל המקום שנקרא 'רעמסס': "שהיו ישראל מפוזרין בכל ארץ גושן, ולשעה קלה כשבאו ליסע ולצאת נקבצו כולם לרעמסס" (רש"י יתרו יט, ד). והיינו "על כנפי נשרים" – שהולכים ה' לשם במהירות כמו נשר העף בקלות ובמהירות.

ב) לאחר שהתקבצו כולם ב'רעמסס' נסעו משם ל'סוכות', וגם זו היתה נסיעה מהירה ביותר: "מאה ועשרים מיל היו, ובאו שם לפי שעה, שנאמר 'ואשא אתכם על כנפי נשרים'" (רש"י בא יב, לז).

ג) לאחר מכן, כשהמתינו בני ישראל על ים סוף והמצריים מאחוריהם, היו המצריים זורקים "חצים ואבני בליסטראות" על ישראל, והענין ה' מקבל אותם כדי שלא יפגעו בישראל. וגם זה נרמז בהענין ד'ואשא אתכם על כנפי נשרים' – "כנשר הנושא גוזליו על כנפיו". אומר, מוטב יכנס החץ בי ולא בבניי" (רש"י יתרו יט, ד).

ובכן, כל ענינים אלו הנרמזים ב"על כנפי נשרים", היו לפני שימות היציאה ממצרים, שהיא – קריעת ים סוף (שרק אז בטלה לגמרי אימת מצרים כי בני ישראל ראו את מצרים מת על שפת הים);

הוספה

לקט מתוך דברות קודש
בעניני הוראה, הדרכה וחיזוק בעבודת השי"ת
הדברים, שגם במקורם לא הוגהו ע"י רבינו, באו כאן כמעט
ללא עריכה, באופן שנאמר, מלבד שינויים קלים להקל
על הקורא

לגלות ה'פינטעלע איד'

כל אחד מישראל, אפילו יהודי של "מודה אני", שבמשך כל שנותיו לא היתה לו שייכות לא לתורה ולא למצוות, ועד שאפילו "לא נטל ידי" – יש אצלו "נקודה" / כל יהודי צריך לדעת שיש עליו "מלך חי וקיים", ומצד ה"חמלה" שלו הכנים את נקודת היהדות בכל אחד מישראל בתוכו פנימה

כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר אודות אביו, כ"ק אדמו"ר (הרש"ב) נ"ע, בהיותו בן ט' שנים ומחצה לערך, ואחיו הגדול, הרז"א, שהי' אז בן י"א שנים, ולהיותו בקי בדקדוק הי' מדקדק בתפלתו יותר מאדמו"ר הרש"ב שהי' אז רק בן ט' שנים ומחצה, והי' מקנתר אותו בענינים הקשורים עם תפלה.

פעם בלכתם ל"חדר", שאל הרז"א את הרש"ב: מדוע ב"מודה אני" יש נקודה לאחר תיבת "בחמלה", לפני

רבה אמונתך? והשיב הרש"ב: כל ענינו של "רבה אמונתך" היא הנקודה, "די פינטעלע", וכל הענין הוא שהנקודה תתפשט ("די פינטעלע זאל פאנאנדרגייין").

רבינו כ"ק מו"ח אדמו"ר, שלאחרי שנים ביאר לו אביו, שענין הנקודה קאי על נקודת הלב.

לכל אחד מישראל יש את ה"פינטעלע"

והענין בזה – בסגנון אחר:

כעבור משך זמן דיברו עוד הפעם

לו לתועלת שכלי (הגם שבאמת אינו כן גם הלומד אותיות שבתורה מאירה שכלו ומזככו אך לזה צריכים זכות גדול להבין זאת, ובפרט להרגיש זאת בשכלו ממש), אבל מאחר שהוא טובת זולתו הוא מבטל את עצמו ועושה זאת, והוא דבר גדול ונשגב במאד מאד, והאיש אשר הנקודה של יראת שמים מאירה לו צריך להלל ולשבח להשי"ת על הזדמנות טובה ויקרה כזו שיכול ללמוד ברבים.

היאוש הוא אסקופא נדרסת לכל מיני רע, והיא היא עצת היצר המטיל ארס, והמאמין בד' ובתורתו באמונה שלמה הוא יתרחק מזה בכל המיני ריחוק וידע ברור אשר זהו הרשת אשר היצר הרע פורש ללכוד בו תמימי לב, כי באמת אדרבא בעת שנראה העלמות והסתרים ביותר בודאי ישנם כחות על זה מה שנותנים מלמעלה לבררם כענין משביעין אותו, ועץ חיים היא למחזיקים בה, ויפרוש גיני בשלום החברה תהלים ויגיד להם את ברכת כי יתפרנסו בריוח ובמנוחה בגשמיות ורוחניות.

(אגרות קודש ח"י עמ' שצה)

עצבות על מצבו הרוחני – מתחבולות היצר הרע

במענה על מכתבו המתאונן על מצבו הרוחני שנתעורר בשעת קריאת הסיפור מהבעל תשובה ומפרט כמה עניני העדר עבודה אצלו ומתעצב מזה, הנה עצבות זו באה לא מזה שמצטער על מצבו הבלתי טוב, אלא באה מתחבולות היצר הרע, שמטרתו היא שע"י העצבות ונפילת הרוח יטריד ויבלבל שלא יוכלו לבוא לדרך האמתית בעבודת הוי' ית', ולכן החובה עליו להסיר כל עניני עצבות ומרירות. ואדרבה לסדר עצמו לפי עניניו, להשתדל – בלי נדר – להתפלל בכל יום בציבור, בעמידה או בישיבה על מקום אחד ולהתפלל מתוך הסידור ולענות אמן ואיש"ר מכל הקדישים, ואם אפשר לו יכנס לחבר בחברה משניות וכו' והשי"ת יעזרהו בכל עניניו.

המברכו.

(שם עמ' קג)

וזהו היתרון שבהרמז ד"ארבע כנפות" דוקא, "כנגד ארבע לשונות של גאולה" – שבזה נכלל כל תהליך היציאה ממצרים, מ"והוצאתי" ועד הלשון האחרונה "ולקחתי אתכם לי לעם" המכוונת ל"מעמד הר סיני" (ראה יתרו יט, ה. תבוא כז, ט).

ג. ענין זה – שלימות התהליך של יציאת מצרים, מהחל ועד כלה – מודגש גם במספר החושים שבציצית, וכמו שכתב רש"י (שם):

"שמונה חושים שבה, כנגד שמונה ימים ששהו ישראל, משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים".

וידועה קושיית המפרשים:

בפרשת בשלח (יד, ה) כתב רש"י להדיא שאמרו את השירה ביום שביעי של פסח – "ליל שביעי ירדו לים, ובשחרית אמרו שירה והוא יום שביעי של פסח, לכך אנו קורין השירה ביום שביעי של פסח";

ואיך מתיישבים דבריו אלו, אשר "שמונה ימים שהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים"?!

והמפרשים (גור ארי' שם) פירשו, אשר רש"י כולל גם את ערב פסח – י"ד ניסן, אך אינו מובן:

יציאת מצרים בפועל היתה רק ביום ט"ו – "בעצם היום הזה" (בא יב, מא. נא); וגם אם נרצה להקדים את זמן יציאת מצרים, ולהחשיב אותה מהזמן שבו קיבלו ישראל רשות לצאת ממצרים – שאמר להם פרעה: "קומו צאו מתוך עמי" (בא יב, לא) – ה' זה רק בליל ט"ו (ועל זה אמר הכתוב – פ' ראה טז, א: "הוציאתי ה' אלקיך ממצרים לילה");

אמנם היום שלפני זה, יום י"ד, כאשר עדיין לא היתה מכת בכורות ופרעה עדיין עמד בסירובו ליציאת ישראל ממצרים – איך נחשב הוא בכלל הימים "משיצאו ממצרים"? אלא:

אמנם מכת בכורות היתה רק בליל ט"ו, אך ל"מעלה ברכיע נפעל הענין כבר ביום י"ד בין הערבים – כאשר בני ישראל שחטו את הפסח, שבזכותו זכו למכת בכורות (כדברי רש"י בפ' בא יב, ו).

וזהו גם דיוק לשון רש"י – "שמונה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים" (דלכאורה למאי נפק"מ כאן ענין השירה, והול"ל "עד שנקרע הים"):

כשם שבנוגע להתחלה של יציאת מצרים, מחשיבים לא רק את ליל ט"ו שבו היתה מכת בכורות כאן למטה ואז אמר פרעה "קומו צאו מתוך עמי", אלא מתחילים החשבון מהתחלת ההתחלה – מיום י"ד "בין הערבים", שאז נגזרה הגאולה ברכיע;

כן הוא לאידך גיסא, בנוגע להסיום של יציאת מצרים – שלא מחשיבים רק את קריעת

ים סוף כשלעצמה, שהיא היתה הגמר של יציאת מצרים, אלא מוסיפים גם את שְׁלִימוֹת השְׁלִימוֹת של יציאת מצרים – שזה ה' רק כאשר בני ישראל ראו בעיניהם "את מצרים מת על שפת הים", שאז ידעו והרגישו הגמר דיציאת מצרים ואמרו שירה.

וזהו פירוש "שמונה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה", שנכלל בזה כל משך הזמן של יציאת מצרים:

מהנקודה הראשונה של יציאת מצרים, כפי שהיתה עדיין "ברקיע" – עד לנקודה האחרונה ממש, כאשר גם בני ישראל ראו והרגישו שהם נגאלו ממצרים בשלימות.

ויש להוסיף ולהאריך בכ"ז, ועוד חזון למועד בעז"ה.

דרכי החסידות

שיחות ומכתבים בעניני עבודת ה'

מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

אין להתפעל מתחבולות היצר

עצבות זו באה לא מזה שמצטער על מצבו הבלתי טוב, אלא באה מתחבולות היצר הרע, שמטרתו היא שע"י העצבות ונפילת הרוח יטריד ויבלבל שלא יוכלו לבוא לדרך האמתית בעבודת הוי' ית'

נעשים מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה

בדבר החברה תהלים נהניתי במאד מזה, כי דבר גדול העומד ברומו של עולם הוא, אשר בכל עת ובכל זמן צריכים היו לפאר ולרומם ענין כזה ובפרט בעקבות משיחא אשר עיקר העבודה הוא בקבלת עול מלכות שמים באותיות שבתורה ותפלה ולקרב את האנשים הפשוטים שהם רגלי בית ישראל.

וכתיב "שש מאות אלף רגלי אשר אנכי בקרבו", ד'משה' הוא 'חכמה' כנודע ו'אנכי' הוא 'כתר', דכתיב "והחכמה מאין תמצא", שאינה בערך אל הכתר כנודע, ומכל מקום ע"י רגלי העם – מה שמשה מסר נפשו בשביל ישראל, ודוקא הפשוטים ביותר שהם הקשי עורף, היינו שמקיימים תורה ומצות בעקשנות, על אף שלא מאפשרים להם ללמוד, לא מרשים להם להתפלל, ובכל זאת לומדים, ובכל זאת מתפללים, ושולחים את הילד ללמוד בחדר בקבלת עול מלכות שמים, הנה כח זה הוסיף אור במדריגת משה, וזהו ש"אנכי בקרבו".

וכתיב וצדקה ת[רו]מם, ואי' בתורה אור דעל ידי הצדקה נעשים מוחו ולבו זכים אלף פעמים ככה.

וכן הוא בצדקה וגמילות חסדים זה מה שהאחד נותן זמנו ועתו בשביל חברו, והיינו דכאשר הוא בעצמו ה' יכול ללמוד בזמן זה דבר לימוד עיוני, והוא לומד ענין מה שאינו

רואים שלפעמים רבות - על ידי ידידים אפשר לפעול יותר מאשר ההורים. ובלבד שידברו הידידים בדברים היוצאים מן הלב שנכנסים אל לב השומע ופועלים פעולתם. מובן שזהו בא בהוספה לדברו שלו ושל זוגתו תחי'.

ובנדון זה עוד ענין ודרך ישנו, כיון שככתבו הוא עדיין רווק, מהנכון להשתדל למצוא (באופן המתאים, שלא יחשוד בנו שמכריחים אותו) שידוך עם בת ישראל שומרת תורה ומצות ויראת ה' וחזקה בדעתה ובהשקפתה בזה, שאז מקום לומר - שנוסף על ההשפעה שלה, אפשרית השידוך עצמו זה ישפיע עליו לשכוח על ענינים הלא טובים ומחשבות הלא טובות וכו'.

כיון שע"פ המובא בספרים הק", השפעה מיוחדת להנחת תפילין על המוח ועל הלב, ז.א. על השכל והרגש, מהנכון להשתדל ביותר שניח בנו תפילין בכל יום חול, לפחות לזמן קצר יהיו על ראשו וזרועו, אלא שצריכים להיות התפילין בדוקות וכשרות, ומה טוב אשר לפני הנחתן כאמור, יפריש פרוטות אחדות לצדקה.

וכיון שלפעמים קרובות מחשבות כאלו, באות לכזה שנולד בעת שההורים לא היו זהירים בדיוק שמירת טהרת המשפחה (נדה, הפסק טהרה, טבילה במקוה כשרה וכו') [מחסרון ידיעה בכל הפרטים שמביא לחסרון בקיום, שזה צריכים לברר אצל רב מורה הוראה] ואם גם באופןם הי' כזה ח"ו - הרי צריכה להיות תשובה על הנ"ל חרטה על העבר וקבלה טובה על להבא לדייק בזה ככל הדרוש, וגם להשתדל שידידיהם וקרוביהם יזהרו במצוה זו ביחוד, בתוככי כללות הנהגה בחיי היום יומים שתהא מתאימה להוראות תורתנו תורת חיים וקיום מצותי' עליהם נאמר וחי בהם.

בעת רצון יזכירו את בנו ש' על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר וצוקללה"ה נבג"מ זי"ע מתאים לתוכן כתבו, ויהי רצון שיבשר טוב בכל האמור...

ג.ב. מהנכון אשר יבדקו את התפילין שלו [הכותב] וכן את המזוזות בדירתם שתהיינה כולן כשרות כדין, וזוגתו תחי' תשמור על מנהגן הטוב של בנות ישראל הכשרות להפריש צדקה קודם הדלקת הנרות בכל ערב שבת וערב יום טוב.

(אגרות קודש חב"ג עמ' עה-י)

פנינים

עיונים וביאורים קצרים

זכירה לשם מחי'

זכור את אשר עשה לך עמלק גו' תמחה את זכר עמלק

(כה, יז-יט)

בהא דנצטוינו למחות שם עמלק, מצינו, דמלבד מה שנכלל בזה החיוב להשמיד זרעו, מחייבת התורה להשכיח שמו של עמלק, וכמו שמצינו בזה לדינא אף בזמן הזה ד"כשמזכיר הקורא שם המן ובניו מנקשין התינוקות באבנים או בלוחות עץ שבידם וכתוב בהם שם המן ובניו וע"י הניקוש הם נמחקים" (בית יוסף סי' תר"צ ד"ה כתב הא"ח).

ולכאורה קשה בכללות ציווי זה להשכיח שם עמלק, איך יתאים לזה מה שבתורה עצמה נזכר עמלק בכמה פרשיות, ועד שנצטוינו אף ב"זכור את אשר עשה לך עמלק".

ועל כרחנו לומר שיש כאן גדר מיוחד, דמה שנאסרה זכירתו היינו זכירה לשם זכרון, אמנם מחייבת זכירתו לשם מחיית שמו, דלאו מגדר זכירה היא זכירה זו. כלומר: כשאדם משאיר חי אדם מזרע עמלק או בעל חיים שנקרא שם עמלק עליו - יש בזה איסור כי משאיר "זכר" חיובי לעמלק; אולם כשהתורה כותבת "זכר עמלק" - יש בזה מצוה, כי כל מטרת הזכירה היא במטרה להדגיש ש"ליתו.

ומודגש במנהג הנ"ל שנוהגין לכתוב מ"כתחילה שמו של עמלק על עצים ואבנים, דליכא בזה גדר איסור זכירתו, כיון שמקיים זה רק כדי למחותו, ואי אפשר לו לקיים מחייתו מבלי שיזכרהו תחילה, שיהי' אצלו "זכר עמלק" ויוכל למחותו.

[ולעיהר, דע"פ גדר זה צ"ע לענין הגונב מן העני על מנת שעי"ז יתחייב לשלם לו תשלומי כפל ויתרבה ממנו, במקום שידוע שלא יקבל ממנו העני בדרך אחרת (כ"מ סא, ב. ובנ"כ). ועד"ז יש לעיין בקונה חמץ בפסח ע"מ שיקיים בזה חיוב "תשכיתו" (עיין בזה תוס' פסחים (כט, סע"ב). משנה למלך (ריש הל' חו"מ). ועוד). ועד"ז בעושה עבודה זרה ע"מ לקיים "אבד תאבדון" (ראה סה"מ"צ להרמב"ם מל"ת ב, שהזהירנו מעשות ע"ז לעבוד. ועד"ז בחינוך (מצוה כז) ובכרמ"ך - הובא בחינוך שם). ואכ"מ].

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ד עמ' 91)

בין בעלי חיים למטלטלין

תמחה את זכר עמלק

מאיש ועד אשה, מעולל ועד יונק, משור ועד שח, שלא יהא שם עמלק נזכר אפילו על הבהמה, לומר בהמה זו משל עמלק היתה (כה, יט. רש"י)

לכאורה יוקשה, הרי "שמו של עמלק" נזכר לא רק על בעלי חיים, אלא גם על בתים, שדות וכרמים וכיו"ב, וא"כ מדוע הביא רש"י רק בעלי חיים, ולא הזכיר שאר נכסי עמלק?

ויש לומר הביאור בזה:

בהמשך דבריו מגדיר רש"י את הציווי למחות זכר עמלק (לפי המתבאר מפשטות הכתובים, כדרכו לפרש "פשוטו של מקרא") שהוא שלא יאמרו על הדבר "זו משל עמלק היתה". והיינו, שאין הציווי להשמיד את כל מה ששייך לעמלק אלא שלא יהי' שם עמלק נזכר על הנכסים, ואם נשתנה החפץ באופן ששם עמלק אינו נזכר עליו כבר אין ציווי להשמידו.

ועפ"ז מובן מה שהביא רש"י בעלי חיים בלבד, כי בבהמה א"א לעשות שינוי גמור באופן שלא יהי' ניכר כלל מציאותה הקודמת. ולכן, גם כאשר תצא הבהמה לרשות בעלים חדשים יישאר עלי' רושם מהבעלים הראשונים. ובמילא, גם כאשר תעבור בהמת עמלק לרשות ישראל, מכיון שא"א לשנותה שינוי גמור, עדיין יאמרו עלי' "זו משל עמלק היתה".

אך בנכסים אחרים, מאחר שאפשר הדבר שכאשר יעברו לרשות אחרת יעשו בהם הבעלים החדשים שינוי גמור, לכן תיכף כאשר עוברים רשות אין בטבע האדם לומר עליהם "זו של אדם אחר הי'", כי בשינוי רשות כבר אפשר שישתנו לגמרי, ולא ישאר עליהם רושם מהבעלים הראשונים. ולכן בנכסים אחרים, כאשר עוברים לרשות אחרת, אין נזכר שמו של עמלק עליהם, ואין ציווי להשמידם.

(יעיין בארובה לקוטי שיחות ח"ד עמ' 86 ואילך)

תורת חיים

מכתבי עצות והדרכות בעבודת השי"ת
בחיי היום יום

היחס לבן הנוטה מן הדרך

הצורך לפעול בקירוב ובדרכי נועם בחינוך הילדים המתמרדים ולהשפיע עליהם באמצעות ידידים ומכרים

פי יקח לאיש בן סוֹדֵר
(תצא כא, יח)

ההורים אינם אובייקטיביים

קשה להורים שי' להיות אובייקטיבי בנוגע לילדיהם – שי', ולכן תעשה בכל זה כעצת הנהלת בית הספר בו לומד הבן.

(שערי חינוך' עמ' קסד)

במענה למכתבו . . בו כותב אודות חינוך בנו . . שי', והסברות שבדבר,

וכיון שהחלטה בזה תלויה בכמה פרטים וביחוד בתכונת הנפש של הנ"ל – מהנכון להתייעץ בהאמור עם אלו המכירים בנו שי' ופרטים אלו. והרי לפעמים הכי קרובות בכגון דא דוקא ההורים שיחיו אינם נאמנים כ"כ בהערכת ילדיהם שיחיו. והחשש, לא רק שיכולים לנטות לימין יותר, אלא שלפעמים מפני הקרובה גם – להיפך, וע"ד אין אדם משים עצמו צדיק ולא וכו'.

(אגרות קודש ח"כ עמ' רפד)

דרכים שונות לפעול על השקפת הבן

במענה למכתבו . . בו כותב אודות בנו שי' את אשר שמע ממנו בנוגע להשקפותיו וכו' והרושם שעשה עליו ועל זוגתו תחי'.

יינה של תורה

ביאורים בעניני הפרשה על דרך החסידות

קידושי כסף בין ישראל לקוב"ה

התקשרות אל הבורא ית"ש מחייבת התקדשות מהבלי העולם / קידושי כסף – "לית פולחנא כפולחנא דרחימותא" / אהבת ה' מביאה את הפרישות או הפרישות סייג לאהבה? / "לימות המשיח יהיו נישואין"

דרך הקידושין ש"נהגו כל ישראל" בה היא "בכסף או בשווה כסף" (רמב"ם הל' אישות פ"ג הכ"א), ואופן זה נלמד מהאמור בפרשתנו (כד, א) "כי יקח איש אשה", ש"קחה" היא בכסף (ספרי עה"פ. קידושין ד, ב. ירושלמי ריש קידושין).

ובאופן פעולת קידושי כסף, דנו בספרים (שו"ת צפנת פענח – להגאון הרגז'ובי – דווינסק ח"א ס"ט) שיש ללמדו בשתי דרכים:

דרך אחת היא ש"העילה הוא הקנין ועל ידי זה מתקדשת", והיינו, שעל ידי שהאישה מקבלת את הכסף וקונה אותו, הנה קניין הכסף גורם את פעולת הקידושין.

ודרך השנית היא ש"העילה היא הקידושין ועל ידי זה היא קונה הדבר", והיינו, שעל ידי שהאיש נותן את הכסף הוא פועל את הקידושין, והקידושין הם הגורמין להיות האישה קונה את הכסף [וראה במקור הדברים בלקוטי שיחות שקו"ט באריכות באופנים אלו, וכאן הובא רק מה שנתבאר שם בדרך הפנימיות והחסידות].

ומכיון שהשורש הרוחני של קידושי אישה לאיש הוא הקידושין וההתקשרות בין בני ישראל להשי"ת (ראה כתר שם טוב ס"י. ועוד), הנה יש ללמוד משני אופנים אלו אודות דרכי העבודה בהתקשרות היהודי אל הבורא ית"ש, שהרי "אלו ואלו דברי אלקים חיים" (עירובין יג, ב). דיש אשר דרך העבודה היא שיהי' "קניין הכסף" תחילה והוא יביא ויגורר את ה"קידושין", ופעמים שתחילת העבודה היא ב"קידושין", ומשם יעלה ויגיע לענין ה"כסף" ברוחניות, וכפי אשר יתבאר.

ובניו, והתוס' פליג וס"ל דאין לו כח וזכות בדבר כלל, ורק שמה שכבר לועס ואוכל נעשה שלו, ולפי' התוס' לא שייך לומר כלל דלצד זה הוה לי' כמקח. ולהעיר עוד מתולדות אדם לספרי (כג, כה) דמפרש הדרשה "רעך ולא של הקדש" (שבהמשך הדרשות בסוגיין) דס"ל דמשל שמים הוא אוכל].

ול'הרמב"ם ופרש"י על התורה, שמהתיבות "כי תבא בכרם רעך" עצמן למדים ש"בפועל הכתוב מדבר", הרי זכות האכילה של הפועל היא מצד עצם שם ותואר "פועל", שחל עליו מיד כששכרו ובא לכרם רעהו. ואכן הרמב"ם הכריע

בסוף פרקין דפועל משל שמים הוא אוכל והכל עולה בקנה אחד [ולענין פלוגתת רש"י ותוס' הנ"ל אם יש לצד זה לו זכות בדבר, הנה מדברי הרמב"ם בפרקין הי"ג משמע שס"ל כדברי התוס', דגם לאחר שמיטי לידי' אינו נותן לאשתו ובניו (ומ"ש בה"ג שם "וכן פועל שהולך בידו ממה שעשה או שלקח יתר על אכילתו ונותן לאחרים עובר כו'"), והרי לדעת התוס' הוא הדין לכאורה גם בלקח רק בכדי אכילתו ולא יתר על אכילתו, ראה מעייני החכמה למהרא"ל צונץ ב"מ שם. וראה רי"פ פערלא לסהמ"צ לרס"ג ל"ת רסז].

התקשרות אל הבורא ית"ש מחייבת התקדשות מהבלי העולם

כאשר מקדש איש אישה, הרי בזה היא נקנית לו, וגם נאסרת על שאר העולם. ומעין זה הוא גם במה שכנסת ישראל נקנית להשי"ת, שיש בזה שני הפרטים האמורים:

א. שישראל נקנית להשי"ת, והם דבקים בו ומתקשרים אליו.

ב. שהם מתקדשים ופורשים ומבדילים עצמם משאר ענייני עולם הזה ותאוותיו.

ואין היהודי יכול להפריד בין הדבקים ולברור לו רק שיהי' קשור להשי"ת, אך יחד עם זאת ימשיך למלא תאוותיו ולהיות שקוע בענייני עולם הזה, שהלא אהבת ענייני העולם והשקיעה בהם היא סותרת את ההתקשרות בהשי"ת, ואין הלב יכול לאהוב גם את הבורא וגם את הבלי העולם, וכפי שכתב חובת הלבבות (פתח השער לשער אהבת ה') "מן הנמנע שתתישב אהבת הבורא בלבנו עם התיישב אהבת העולם בנו".

קידושי כסף – "לית פולחנא כפולחנא דרחימותא"

והנה, הדרך אשר בה יתקשר היהודי אל הבורא ית"ש, היא בעבודת האהבה, שיתבונן בשכלו בגדולת ה' ובשאר דברים המעוררים את האהבה עד אשר יתלהט לבו לאהבה את השי"ת. ועל עבודת האהבה אמרו בזוהר הק' (ראה זוהר ח"ב נה, ב. ח"ג רסז, א) שאין בדומה לה – "לית פולחנא כפולחנא דרחימותא", שהאהבה היא היא המקשרת ומדבקת את היהודי בהשי"ת.

וקניין "קידושין" בין ישראל להשי"ת הנעשה על ידי אהבה, הוא ענין קידושי כסף ברוחניות, כי "כסף" הוא מלשון כיסופין ואהבה – "נכסוף נכספתי" (ראה כש"ט שם, אור התורה שבועות ע' קצט. רד), שהיהודי מעורר בעצמו הכיסופין והאהבה להשי"ת, ובזה הרי הוא נקנה לו ומתייחד עמו.

ובזה יש ליתן טעם למה ש"נהגו כל ישראל לקדש בכסף או בשווה כסף", לפי שענין הקידושין למטה נשתלשל מקידושי ישראל לקוב"ה, וקידושי ישראל והשי"ת המה קידושי כסף ואהבה, ועל כן נהגו גם בקידושין כפשוטם לקדש בכסף דוקא, בדוגמת ענין הקידושין ברוחניות.

אהבת ה' מביאה את הפרישות או הפרישות סייג לאהבה?

כאשר מתקדש יהודי אל הקב"ה, ונקנה לו ב"כסף" ואהבה, הרי ייתכנו בזה שני סדרי עבודה:

האדם אשר הוא שקוע בחשכת ענייני עולם הזה ותאוותיו, אינו יכול להתחיל עבודתו בכך שיעורר בלבו אהבת ה', ותחילה עליו לנקות נפשו ולפרוש תחילה מן הרע שבו

ומתענוגי העולם, כי איך יוכל לעורר בנפשו רגש של אהבה ודביקות בעוד הוא עצמו שקוע בהבלי עולם הזה. ובכדי שיצליח לעורר את האהבה להשי"ת, עליו לפרוש תחילה מן הרע.

וסדר זה, שתחילה פורש האדם ומקדש ומבדיל עצמו מן הרע, הוא סדר הרגיל על פי טעם ודעת, שכן הוא טבע האדם שאינו יכול לעורר את האהבה להשי"ת אם לא ניקה תחילה את הזוהמה שבלבו.

אך יש והאדם עובד עבודתו באופן נעלה, למעלה מטעם ודעת, אשר מבלי הבט על מעמדו ומצבו, הנה הוא מתמסר להשי"ת התמסרות מוחלטת, בהתקשרות אשר אינה מגעת מחמת התבוננות ואהבה מורגשת בלב, אלא ממה שמקבל עולו של השי"ת בלא טעם והבנה, אלא רק כי כן ראוי להיות עובד השי"ת ומסור לכל אשר יצוונו.

וכאשר האדם מתמסר להשי"ת באהבה כזו, למעלה מטעם ודעת הרי כח רב יש לה לאהבה זו, והתמסרות זו מביאתו ממילא לפרוש מענייני עולם הזה, שהרי הוא נתון כולו להשי"ת, ומופרך אצלו להתעסק בתאוות עולם הזה השפלות והנחותות.

ונמצא ששתי דרכים יש לו לאדם "להתקדש" אל הבורא ית"ש: דרך הרגיל הוא להתחיל ב"קידושין", שקידושין הם מלשון הפרשה והבדלה (ראה תו"כ ר"פ קדושים, ועוד), היינו, להתחיל בעבודת הפרישות מענייני העולם, ורק אחר כך יכול להיות ה"כסף" והאהבה להשי"ת; והעבודה שלמעלה מטעם ודעת היא, שמתחיל מיד ב"כסף" והתמסרות להקב"ה, ומזה בא אחר כך ל"קידושין" ופרישות מתאוות העולם.

ודרכים אלו הן מתאימות לשני האופנים בקידושין שנתבאר למעלה, אם הכסף גורם הקידושין, או שהקידושין גורמים קניין הכסף.

"לימות המשיח יהיו נישואין"

והנה, בפרשת אמה העברית מצינו מקור נוסף לקידושין כסף, והוא מה שדרשו בגמרא (קידושין ג, ב. ע"פ משפטים כא, יא) "ויצאה חתן כסף – אין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר". ומלבד זאת למדו קידושין כסף מהפסוק בפרשתנו "כי יקח איש אשה".

ושני מקורות אלו הרי המה מקבילים לשני האופנים האמורים בדרך פעולת קידושין כסף: דבפסוק "כי יקח איש אשה", מודגשת נתינת ולקחת האיש, שפועל תחילה את הקידושין, וקניין הכסף הוא תוצאה מן הקידושין; וגבי אמה העברית מודגש בעיקר מה ש"יש כסף לאדון אחר", והיינו קניין כסף בידי אבי האשה, שהוא גורם וגורר הקידושין.

ומאחר וכל אחד מן האופנים של קידושין מתאים לפסוק אחר, הרי מעתה יש לנו ללמוד מיהו העובד את השי"ת בסדר של "קידושין" ופרישות ואזי בא ל"כסף" ואהבה, ומיהו זה העובד בדרך של "כסף" המביא לידי פרישות ו"קידושין":

שהוסיפה לו תורה" עבור מלאכתו;

לש"ס דילן, שהלימוד הוא מהגז"ש ד"לא תבא עליו השמש", הנאמר גבי הדין ד"ביומו תתן שכרו" – הרי זה דין מצד הגביר העובד, וכהמשך הכתוב (ד"ביומו תתן שכרו") "ואליו הוא נושא את נפשו – אל השכר הזה הוא נושא את נפשו למות, עלה בכבש ונתלה באילן" (רש"י על הכתוב), והיינו שהדין ד"ביומו תתן שכרו" אינו (כ"כ) מצד גוף המלאכה שעושה לבעה"ב, כ"א מצד מסירת נפשו של הפועל עליו, ועד"ז בנדר"ד, דין אכילת הפועל, שהוא מצד טירחתו ועבודתו של הפועל.

ולכ"ב איבעי' לי' בגמ' אי אכילת פועל "משלו הוא אוכל או משל שמים הוא אוכל", וכנ"ל שלאופן זה יש מקום לשני צדדים אלו. והנה עיי' היטב בהמשך הדרשות בסוגיין "כנפשו כנפש של בעה"ב כך נפשו של פועל מה נפשך אוכל ופטור (מן המעשר) אף נפשו של פועל אוכל ופטור", ופרש"י "כנפשו, כאילו הן שלך. אף פועל אוכל ופטור, ולא אמרינן הואיל דבאגרי' אכיל על כרחו של בעה"ב הוי' לי' כמקח כו' כיון דזבני' אחשבי'", ומשמע דנקטינן דמשלו הוא אוכל. אבל באמת י"ל דלאו דוקא, כי אפשר לפרש התם בב' אופנים, דאפשר דהדרשא ד"כנפשו" קמ"ל דאף דנקטינן ד"באגרי' אכיל" מ"מ פטור כהבעה"ב, אבל שמא אפ"ל דקמ"ל דהוא לא כהקס"ד דהוי' לי' כמקח וזבני', כ"א דמשל שמים אוכל. ועיי' בסוגיא דמשל מי הוא אוכל, דרש"י נקט שם דאף אי אמרי' משל שמים יש לו זכות ממונית בזה ורשאי ליתן לאשתו

ולאופן הב', שזהו מצד עבודת וטירחת הפועל, יש מקום לשני צדדי האיבעיא: יתכן לומר "משלו הוא אוכל", שזהו חלק משכרו, דכשם שמגיע לו (עיקר) שכרו על מלאכתו שנעשית עבור הבעה"ב, כך מגיע לו "תוספת שכר" על עבודתו וטירחתו [אבל לפי זה אין לפרש "משלו הוא אוכל" תוספת שכר עבור המלאכה עצמה כגוף השכירות, היינו שאינו דומה לשכר עבור עצם המלאכה]; אבל לאופן זה אפשר נמי לומר שאינו בגדר "שכר" כ"א רק "מתנת גמילות חסדים", אלא שמתנה זו ניתנה לו רק מחמת עבודתו וטירחתו, ע"ד הא דאמרי' גבי מתנה "אי לאו דעביד נייחא לנפשי לא יהיב לי מתנתא" (ראה גיטין נ: ב"ב קנו ע"א. וראה גם מגילה כו: ב"מ טז ע"א).

ומענה י"ל דהוא מהות החילוק בין שלשת המקורות לפירוש "בפועל הכתוב מדבר", (א) דרשת הירושלמי שנלמד מסיפא דקרא "ואל כליך לא תתן, אבל נותן את לכליו של חבירך. . זה הפועל", (ב) הגז"ש שבבבלי מה"נאמר להלן לא תבא עליו השמש", (ג) הלימוד מהתיבות "כי תבא בכרם רעך" עצמן – "כי אילו לא שכרו מי התיר לו שיבא בכרם רעהו",

דיש לומר, שתוכן החילוק בין הלימודים הנ"ל, תלוי בתוכן הענין המדובר במקום הנלמד:

להירושלמי שלמדין זה ממ"ש "ואל כליך לא תתן – אבל נותן את לכליו של חבירך", שמדובר בגוף המלאכה שעושה לבעה"ב – י"ל דס"ל ד"משלו הוא אוכל", ואכילת הפועל היא כעין "תוספת שכר" .

נקט כהרמב"ם, שכתב: "כי תבא בכרם רעך – בפועל הכתוב מדבר", וכן בכתוב שלאחריו "כי תבא בקמת רעך אף זה בפועל הכתוב מדבר". דמזה שרש"י לא העתיק מן הכתוב אלא רק התיבות "כי תבא בכרם רעך" (וכן רק "כי תבא בקמת רעך"), ולא המשך הכתוב (ואפילו לא רמזו ב"וגו"), וכן לא הזכיר כלל הגזש מהנאמר להלן "לא תבא עליו השמש", מוכח, שלדעת רש"י יודעים ש"בפועל הכתוב מדבר" מהתיבות "כי תבא בכרם רעך" עצמן (וכן מ"כי תבא בקמת רעך"), והיינו מהטעם שכתב הרמב"ם (המובן בפשטות), דכיון שהמדובר בכרם רעהו ובקמת רעהו "מי התיר לו שיבא" בלי רשות הבעלים, ועכצ"ל ש"בפועל הכתוב מדבר".

ויש לומר, שהחילוק בין שלש דעות אלו אינו רק משמעות דורשין במקור הפירוש, אלא הוא חילוק מהותי גם בתוכן, והם ג' אופנים בהגדרת הדין דאכילת פועל בשעת מלאכתו דקאמר רחמנא, שיש להגדירו בכמה אופנים (ע"ד לשון הגאון מרגצוב בחקירותיו לכמה ענינים: מצד הנפעל, הפעולה, או הפועל. עיי' מפענח צפונות פ"ב):

(א) אכילת הפועל היא כעין שכר על המלאכה והתוצאה (הנפעל) שנוצרת על ידו עבור הבעה"ב, שנוסף על שכרו שמשלם לו הבעה"ב עבור מלאכתו, הוא גם אוכל מהפירות כו' שעובד בהם.

(ב) אכילת הפועל אינה עבור המלאכה והתועלת שגורם לבעה"ב, אלא שעבודתו

(ג) אכילתו אינה בגדר שכר כלל, לא על החפצא דהמלאכה ולא על עבודת ויגיעת הגברא, אלא הוא דין בפני עצמו, דכיון שיש עליו שם "פועל", זיכתו התורה לאכול מן הפירות כו' שפועל בהם (ע"ד שאר מיני זכאים ב"מתנות" בתורה, כגון עני וכיו"ב).

ומהנפק"מ בין אופנים אלו לדינא י"ל, שהוא ע"ד האיבעי' בב"מ צב ע"א "פועל משלו הוא אוכל או משל שמים הוא אוכל", דפרש"י שם: "משלו הוא אוכל – תוספת שכר הוא שהוסיפה לו תורה, או משל שמים במתנת גמילות חסדים כשאר מתנות עניים".

דלאופן הא' הנ"ל, שאכילת הפועל היא מחמת המלאכה שעושה עבור הבעה"ב י"ל ד"משלו הוא אוכל", שזכות זו היא (בלי רש"י כנ"ל) "תוספת שכר" עבור מלאכתו, והיינו שהוא באותו הסוג של עיקר שכרו (שהוא תשלום עבור מלאכתו), אלא שהיא "תוספת שכר" שהוסיפה לו תורה".

ולאופן הג' הנ"ל, שזהו דין מצד עצם שם ותואר "פועל" (ולא מצד המלאכה שעושה), ה"ז כהצד ד"משל שמים הוא אוכל", דכשם שהתורה זיכתה לעניים מתנות שונות בפרי האדמה, כך זכי ל"רחמנא ל"פועל" לאכול מפירות האדמה שפועל בה.

דהפסוק "כי יקח" מדבר על איש רגיל ובן חורין, שעובד עבודתו בדרך הרגיל בדעה ובהשכל, ועליו לילך כסדר הרגיל "מלמטה למעלה" – שתחילה פורש ומתקדש מהבלי העולם, ואזי משיג ומעורר אהבת ה' בלבו.

אבל "יש כסף לאדון אחר" נלמד מפרשת אמה העבריי', שעבד ואמה עניינם ביטול לאדון וקבלת עולו בתכלית. שהם אינם מהרהרים אחר משמעות ומטרת פקודותיו, והם מתמסרים אל אדונם לגמרי לעשות ככל רצונו. ועל כן בפרשה זו נרמז סדר העבודה לאדם המתמסר לאלוקות למעלה מטעם ודעת, שהוא מתחיל עבודתו ישר בהתמסרות ונתינה להשי"ת. ואזי סדר עבודתו הוא "מלמעלה למטה", תחילה אהבה והתמסרות להשי"ת, ואחר כך ממילא יפרוש מסיאוב תאוות העולם.

וכאשר מתדבקים ו"מתקדשים" ישראל להשי"ת, בדרגות הנעלות ביותר, הרי זה פועל את גמר הנישואין בין כנסת ישראל להקב"ה, ש"העולם הזה אירוסין היו . . אבל לימות המשיח יהיו נישואין" (שמות רבה סוף פט"ו), במהרה בימינו.

חידושי סוגיות

עיון ופולפל בסוגיות הפרשה

בגדר אכילת פועל בכרם הבעלים

יציע ג' אופנים בגדר אכילת פועל, אי הוי כשכר על העבודה שנעשתה או מתנה הנקנית ע"י הטירחא או מתנה לפועל כמו מתנות כהונה וכיו"ב, וידון בנפק"מ לדינא / יסיק דזהו ג' האופנים שמצינו בהילפותא ד"כי תבוא בכרם גו'" בפועל הכתוב מדבר

לא תתן כו" ר"ל דשמעינן דפועל דיבר הכתוב. אבל יעויי' בזה במפרשי הספרי, ועד"ז בכתוב שלאח"ז "כי תבא בקמת רעך", קאמר בירוש' שם "יכול בשאר כל אדם הכתוב מדבר ת"ל וחרמש לא תניף על קמת רעך את שיש לו רשות להניף ואי זה זה, זה הפועל".

אולם הרמב"ם רפי"ב מהל' שכירות כ' דמוכח הדבר כבר מריש הכתוב דנן, היינו מעצם הל' "כי תבוא בכרם רעך" ו"כי תבא בקמת רעך", "מפי השמועה למדו שאין הכתוב מדבר אלא בשכיר וכי אילו לא שכרו מי התיר לו שיבא בכרם רעהו (ומי התיר לו לבא) בקמה שלו שלא מדעתו, אלא כך הוא אומר כי תבא לרשות בעלים לעבודה תאכל" [ועיי' מש"כ בספרי דבי רב כאן בשי' הרמב"ם].

וי"ף שגם רש"י בפירושו על התורה

גרסינן בב"מ פז: גבי הכתוב דפרשתנו "כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשך שבעך ואל כליך לא תתן", דילפינן בגז"ש דב"כ תבא" מיירי הכתוב בביאת פועל לכרם הבעלים, "נאמר כאן ביאה ונאמר להלן לא תבא עליו השמש מה להלן בפועל הכתוב מדבר אף כאן בפועל הכתוב מדבר".

אולם בירושלמי מעשרות פ"ב ה"ד ילפינן דביאת פועל מיירי מפסוק דנן גופא, מהמשך הדברים, "כתיב כי תבא בכרם רעך יכול בשאר כל אדם הכתוב מדבר ת"ל ואל כליך לא תתן אבל נותן את לכליו של חבירך ואי זה זה, זה הפועל" [ולכאורה יל"פ דזהו נמי כוונת הספרי כאן "כי תבא בכרם רעך יכול לעולם ת"ל ואל כליך לא תתן בשעה שאתה נותן לכליו של בעה"ב", דכוונתו ב"יכול לעולם" היינו (כולל) בכל אדם, ו"ת"ל ואל כליך

פנינים

דרוש ואגדה

מלחמת היצר – מלחמת הרשות!

כי תצא למלחמה על אויביך

במלחמת הרשות הכתוב מדבר
(כא, י. רש"י)

בדרושי חסידות (לקוטי תורה ואור התורה פרשתנו) מבואר בארוכה ש"כי תצא למלחמה גו'" קאי על מלחמת היצר טוב עם היצר הרע. ולכאורה צריך ביאור היאך יתאים פירוש זה עם דברי רש"י "במלחמת הרשות הכתוב מדבר", הרי מלחמת היצר – חובה היא?

ויש לומר הביאור בזה:

מבואר בכ"מ (תורה אור, ד ואל"ך. לקוטי תורה במדבר ג, ד. ד"ה ת"ר נר חנוכה תנ"ט. ועוד) שיש ב' אופנים בבירור והכנעת היצר הרע: א. בדרך מלחמה. ב. בדרך מנוחה.

עבודת התפילה היא עבודת הכנעת היצר הרע בדרך מלחמה, ד"שעת צלותא שעת קרבא". בזמן התפילה האדם צריך להאחז עם יצרו הרע ולהתבונן בפרטי נסיונותיו כדי להתגבר עליהם ולשכרם. לעומת זאת, בלימוד התורה הכנעת היצר היא בדרך מנוחה, כמו שנאמר על התורה "דרכי' דרכי נועם וכל נתיבותי' שלום" (משלי ג, יז). בעת לימוד התורה ממשיך האדם ומגלה אלוקות על נפשו, ועי"ז מתבטל היצר הרע ונכנע בדרך ממילא, ובלי צורך במלחמה.

וזהו מה שמלחמת היצר הרע נקראת "מלחמת הרשות", כי הכנעת היצר על ידי מלחמה היא רק בגדר "רשות", שהרי ישנה דרך להכניע את היצר הרע בלי מלחמה, ובאופן של מנוחה – על ידי לימוד התורה.

(עי' לקוטי שיחות חיד עמ' 84 ואילך)

מתי אפשר לעבור מקום?

בנוגע לגירושי איש ואשתו, שדיני' כתובים בפרשתנו, נחלקו התנאים בסיום מסכת גיטין "בית שמאי אומרים: לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה דבר ערוה... ובית הלל אומרים: אפילו

הקדיחה תבשילו... ר' עקיבא אומר: אפי' מצא אחרת נאה הימנה" (גיטין ז, א). ויש לבאר פלוגתא זו בעבודת האדם לקונו:

הנשמה נקראת "איש" והגוף אותו צריכה הנשמה להעלות ולזכך נקרא "אשה". גם המקום בעולם שניתן לאדם שיכיר ויהפוך לקדושה, גם הוא "אשתו" (ראה זח"א קכב, ב ובכ"מ). ובזאת נחלקו התנאים: כאשר אדם רוצה "לגרש" את "אשתו" ולעבור לתחום אחר בעולם על מנת לזככו ולהעלותו, מתי מותר לו לעשות זאת.

ב"ש אומרים: לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה דבר ערוה – מבלי הבט על כל הנסיונות, הקשיים והמכשולים הקיימים בעולם לעכב את היהודי מעבודתו, חייב הוא לעמוד על משמרתו, ולהמשיך בתפקיד שהוטל עליו. רק אם "מצא בה דבר ערוה", היינו, שע"פ שו"ע אסור לו להיות במקום כזה – אז הוא חייב לעזוב מיד ולחפש תפקיד ומקום אחר.

ב"ה אומרים: אפילו הקדיחה תבשילו – מיד כאשר רואה שתפקידו ומקומו מקדיח את תבשילו, היינו, שהגוף והמקום בו נמצא מקלקל ומהרס עניינים דקדושה שכבר היו בחלק נשמתו מקודם, מותר לו ללכת משם ולחפש תפקיד אחר.

רע"ק אומר: אפי' מצא אחרת נאה הימנה – אפילו כאשר אין לו "חן" ותענוג במילוי תפקידו, גם אם לא חסר לו שום דבר, הרי מכיון שיהודי צריך לעשות עבודתו לה' בשמחה – מותר לו ללכת מן העבודה ולהתמסר לעבודה אחרת בה יש לו חיות ותענוג.

להלכה נפסק בבית הלל (טוש"ע אה"ע סי' קיט ס"ג) שאסור לעזוב ולשנות את תפקידו רק משום שאין לו בזה תענוג וחיות. ויתירה מזו, אפילו כש"הקדיחה תבשילו" הרי אף שע"פ דין יכול לגרש אך עדיין "כל המגרש אשתו ראשונה אפילו מזבח מוריד עליו דמעות" (גיטין ז, ב), ויש להחמיר לבצע את תפקידו במקום בו נמצא. וכאשר ישתדל בכל כחותיו לעשות את תפקידו ולהפוך את "חלקו בעולם" לדירה לה', יזכה ל"איש ואשה שכינה שריו" ביניהם", ויהי נועם ה' עליו.

(עי' לקוטי שיחות חיד עמ' 1122 ואילך)